

Kuyper in tegenspraak met Groen van Prinsterer

<https://hdl.handle.net/1874/234795>

mm 11288

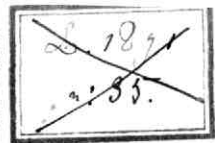
Br. 1891 V. 3.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3143 809 0

1891. V. 3. ~~1891. V. 3.~~

Dr. A. KUYPER.

IN TEGENSPRAAK MET

GROEN VAN PRINSTERER.

Een waarschuwend woord vóór de
verkiezing in Juni 1891.

DOOR

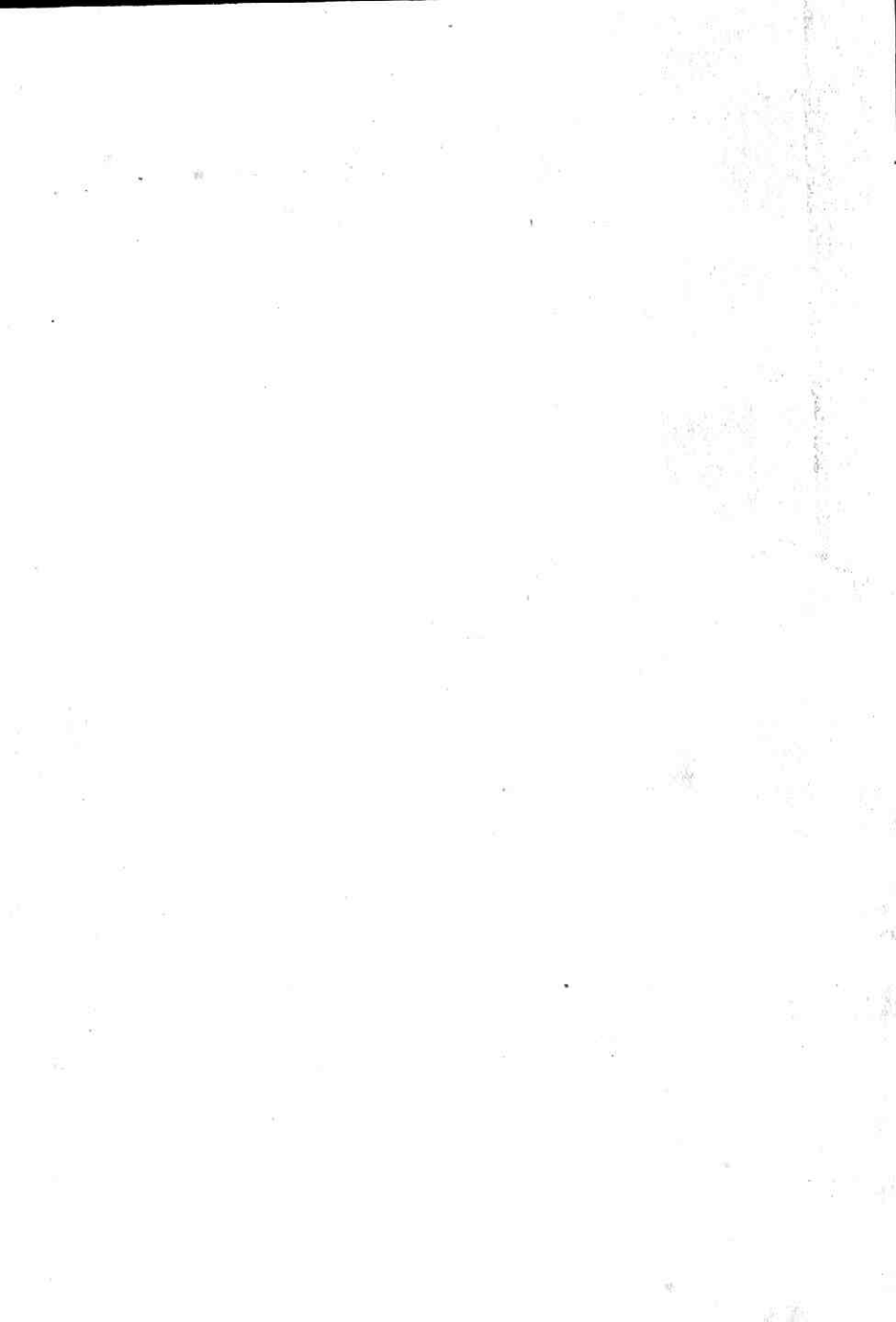
EEN HERVORMD PREDIKANT.

AMSTERDAM,
F. W. EGELING.

1891.

Prijs f 0.10, 50 ex. f 3.50, 100 ex. f 5.—.

Wij leven in de eeuw van de reclame.

Men geve het publiek lang genoeg te lezen, dat het eene of andere fabrikaat het goedkoopste in het gebruik en volkomen zuiver is; die mededeeling krijgt van lieverlede het aanzien eener vanzelf sprekende waarheid. MITS men tot dit doel geen geld spare, geen moeite ontzie en zich onder geen beding inlate met eenige andere methode dan die waardoor „Pears Soap,” „Sunlight zeep” en „Van Houtens Cacao” de markt hebben veroverd.

Heeft een concurrent lust de juistheid van die mededeeling op voor deskundigen voldoende gronden in twijfel te trekken, het publiek vertrouwt het niet, leest het niet, begrijpt het niet en onthoudt het niet. En wanneer zijne oppositie reeds lang in het vergeetboek is geraakt, kraait de reclame op die groote borden, met van verre zichtbare letters „victorie!”

Vraagt niet of het strikt eerlijk is, de markt op deze wijze te overrompelen en menig minstens even verdienstelijk fabrikaat vandaar te verdringen; zoolang de reclame op het terrein van den handel blijft, haalt men de schouders op, legt men zich bij het onvermijdelijke neder met een „zoo is nu eenmaal de tijdgeest!” Maar

wanneer die reclame op het terrein van de kerk en den staat wordt overgebracht, kan men niet langer met een schouderophalen volstaan, want dan gaat het niet langer om een handvol goud; maar, om de waarheid, om datgene waardoor de mensch en de natie wordt behouden of bij gemis daarvan ten gronde wordt gericht.

De man n.l., die op behendige, doeltreffende, niets en niemand ontziende wijze, zijne misschien zeer betwistbare en uiterst verdachte stellingen voor het publiek weet te brengen en te houden in eenen vorm die het volk trekt en aantrekt, heeft alleen hierdoor zijne zaak nagenoeg gewonnen.

Vooraf, wanneer hij deze zaak weet te vereenzelvigen met die der waarheid, met die van onzen Heer en Heiland, zoodat het schier heiligschennis wordt, zich tegen hem te verzetten. Vooraf wanneer hij hem, die hiertegen protesteert, niet eens te woord staat, maar eenvoudig treft met spot, medelijden, verdachtmaking, om het even, alles wat een onnadenkend en niet der zake kundig publiek maar kan bewegen, hem geen gehoor te schenken. Vooraf wanneer hij bij machte is, uit honderd monden, overal waar zijne „pers” troont, zijn oordeel kenbaar te maken, en zijne denkbeelden in den bepaalden vorm die hij voor hen koos te verbreiden.

De Pauselijke heerschappij is onschuldig vergeleken bij die der reclame op geestelijk gebied.

Het gebied van de kerk en het terrein van den kerkelijken strijd ligt hier buiten onzen gezichtskring. Wij hebben het oog uitsluitend op dat der staatkunde, waar die reclame moet dienen als instrument om het Christenvolk van Nederland, dienstbaar te maken aan poli-

tieke inzichten en bedoelingen, die wij niet aarzelen anti-Gereformeerd, anti-Protestantief, anti-christelijk te noemen.

„De reclame” zeggen wij, d. i. de herhaling van dezelfde uitspraken op zoo hoogen toon, dat zij schijnbaar voor geene tegenspraak vatbaar zijn, in eenen zoo tastbaren vorm, dat zij in het geheugen worden gegrift, en voorts op zoodanige wijze, dat hij, die zich onderwindt ze te verwerpen, zich in de schatting van duizenden, ook zijner geestverwanten, schuldig maakt aan verraad, aan verloochening van zijn eigen beginsel, van de zaak des Heeren, van hetgeen de reclame op naam stelt van de Heilige Schrift, van de belijdenis der Herv. Kerk, van hetgeen Calvijn, wat Groen v. Prinsteren hebben gezocht, wat onzen Heer en Heiland Jezus Christus toekomt.

In de Rede op den 12^{den} Mei te Utrecht uitgesproken ter inleiding van de Deputaten-vergadering, heeft de reclame bij monde van Dr. Kuyper, een toon aangeslagen, die in ons oog op heiligschennis moet gelijken, omdat wij weten dat zijn eigenlijk stelsel hierop neerkomt: „de Staat moet geen eigengodsdienstig beginsel hebben als richtsnoer voor wetgeving en regeeringsbeleid. Hij staat buiten en boven iedere kerk, iedere geloofsovertuiging. En de onderscheidene kerken en kringen, groepen en vereenigingen in het volksleven moeten zonder steun of met gelijken steun van staatswege dingen naar de heerschappij. De staat oordeelt niet wat waar of onwaar, vóór of tegen het woord is. De overtui-

ging, die in iedere kerk, in iederen kring leeft, moet maar trachten invloed op het volk te verwerven en naar de mate waarin dit gelukt, door middel van de stembus, d. i. van de politieke partijformatie, invloed uit te oefenen op de wetgeving en het Bestuur.

EEN VOLSTREKT NEUTRALE STAAT EN EENE WETGEVING DIE ZICH TEN SLOTTE VOEGT NAAR DE TIJDELIJKE MEERDERHEID.

Wij achten dit stelsel anti-christelijk, zooals gezegd is, en gelijk wij er nu bijvoegen onzinnig. De toepassing moet falen. Het wordt alleen aanbevolen, omdat zijn uitvinder hoopt, dat op deze wijze de christelijke richting, genoeg kracht zal ontwikkelen na den val van de Hervormde Kerk, de Theologie aan de Universiteit, de Eerste Kamer, om door middel van de stembus, de heerschende richting te worden.

Aangenomen, evenwel, dat deze berekening uitkwam, en dat ons oordeel door die uitkomst beschaamd werd, wij staan hier tegenover eene staatkundige meening die in strijd is om nu niet te zeggen met de Schrift, met de belijdenis der Hervormde Kerk en de mannen op wier naam zij wordt gesteld. Maar is de verontwaardiging dan onverklaarbaar, die zich van ons meester maakte bij het lezen van het opgeschroefde woord waardoor de geestdrift der Deputaten tot Fanatisme moest worden aangewakkerd?

Luistert. Zij, die op dezen weg niet mēegaan, zijn mannen die „Jezus koninklijk gezag in de staatkunde niet erkennen.” Hem althans „niet als den van God ge-

zalfden Koning over alle natiën en volkeren eeren." ¹⁾

„Al wie Christus lief heeft en den Christus uit de hemelen verwacht, moet zich met alle oprechte belijders in den lande hartelijk vereenigen, om hun raad te wederstaan, en het vaderland aan hun verderfelijken invloed te onttrekken. En zulks, — dit belijdt ge immers met mij? — nooit door kracht noch door geweld, maar altoos in den *wettigen* weg, alleen gedreven door den Geest des Heeren." (!) ²⁾

De man, die dit doet

„grijpt niet naar persoonlijk voordeel, maar omklemt de Banier van het Kruis. Wie als held in dezen strijd zal optrekken, dien moet het om Christus en zijne toekomst, en in verband met die toekomst des Heeren, om de redding van zijn vaderland te doen zijn. Bezielde moet hij wezen door de stille zucht, om een dam op te werpen tegen den wassenden invloed van het anti-Christelijk beginsel. Al zijn inspanning moet er op gericht zijn, om de kracht, die nog voor Christus in ons volk staat, te sterken. En wat hem wenkt, moet het dweepend verlangen zijn, om, als de Christus wederkomt, hem op dezen vaderlandschen bodem, waarin eens het bloed der martelaren wegzonk, een volk te bereiden, dat hem niet tegenstreeft, maar ontvangt met een *Hallelujah*." ³⁾

Van daar dan ook, dat

„al wie in Christus, als Gebieder en Beschikker ook over ons vaderland gelooft, zoo hij zijn vaderland waarachtiglijk lief heeft, voor de eere van Christus ook in onze staatkunde moet opkomen; en is mits we dit volstandig, mits we dit met beleid en met eenparigen schouder doen, de mogelijkheid nog niet uitgesloten, dat de geest van den afval bij ons worde gestuit." ⁴⁾

Wie dit niet deed „pleegde verraad en liep naar den vijand over." ⁵⁾

Op allen, die niet met Dr. Kuiper optrekken, is het volgende van toepassing.

„Reeds David klaagde over het verraad van zijn boezemvriend, die *eens zijn brood at en heimelijk met hem raadpleegde* (Ps. 65 : 14, 15.)

¹⁾ Maranatha, blz. 4; ²⁾ blz. 8, 9; ³⁾ blz. 9; ⁴⁾ blz. 9, 10; ⁵⁾ blz. 12.

Uit de twaalfen die Jezus zich verkoren had, is de man van Iscariot tot zijn laaghartigen gruwel uitgegaan. Er *moeten*, zegt Paulus, afscheuringen komen van wie eerst met u liepen, *opdat degenen, die oprecht onder u zijn, openbaar mogen worden* (1 Cor. 11 : 19). Reeds dertig jaren na Jezus hemelvaart klaagde de Apostel Johannes van deze ontrouwen en renegaten: „*Ze zijn ons nitgegaan, maar ze waren uit ons niet; want indien zij uit ons geweest waren, zoo zouden ze met ons gebleven zijn*” (1 Joh. 2 : 19.) Even stellig betuigt ons de bij Damascus geroepene, dat het Maranatha niet kan ingaan, „*tenzij eerst de afval gekomen zij*” (2 Thess. 2 : 3). En onzer aller fout is maar, dat we wel deze dingen in de Schrift lezen, maar als ze nu in onze eigene omgeving ook alzoo uitkomen, vergeten, *dat het zoo in de Schrift staat.*” ¹⁾

daarentegen is het verblijdend, dat

„de mannen van beteekenis en degelijke studie, van energie en karakter, heel het land door, onder hooge en lage standen, niet slechts eenparig op onze zijde bleven, maar zich veeleer nóg nauwer aan ons volk aansloten. En dan betreur ik daarom wel het afdeinzen van wie toch eigenlijk bij ons hoorde, maar geldt ook hier voor mij het: „*Zij weten niet wat zij doen*” ²⁾

Wat Dr. Kuyper wil is

„de *historische* lijn, en die historische lijn eischt van ons, dat we, trouw aan onze roemrijke historie, *Calvinisten* zijn en blijven zullen, met jaloerschheid wakende voor het ons toevertrouwde pand. Ja, waarlijk, niet slechts met vagen term *Christen*, maar *Calvinist* in zeer beslist zin, omdat de Christennaam u met Rome gemeen is, en alleen in het Calvinisme uw *Nederlandsche grondgedachte* en historisch het ons onderscheidend kenmerk ligt.” ³⁾

Wij lezen voorshands niet verder, want, waarlijk, dit is meer dan grenzenlooze aanmatiging en zelfs iets ergers dan volksmisleiding.

Zoo sprak hij, die zich een discipel noemt van Groen v. Prinsteren, de man, wiens leus het was: „wij verlangen overtuiging, geen list of geweld,” ⁴⁾ de man, die

¹⁾ Maranatha, blz. 12, 13; ²⁾ blz. 14; ³⁾ blz. 15; ⁴⁾ Ned. Ged. II 130.

toen hij beschuldigd werd niet praktisch te zijn, d. i. idealen na te jagen, die niet konden worden verwezenlijkt, schreef:

„De onderwerping aan de waarheid is de eenige ware praktijk. De vermaning van Cassandra was praktikaal, ofschoon ze in den wind geslagen en Ilium, dien ten gevolge, aan de verdelging prijs gegeven werd. De voorschriften van regt en menscheijkheid waren praktikaal onder Robespierre, de vrijheid der ingezetenen en de onafhankelijkheid der volken onder Napoleon; de verkondiging van het Evangelie is praktikaal, ook waar zij enkel tegenstand wekt; de aanprijzing der anti-revolutionaire waarheden is praktikaal, ook waar het revolutiebeginsel de overheid behoudt.” ¹⁾

Maar bestaat de Rede van Dr. Kuyper, hooren we vragen, dan alleen uit zulke bombast; heeft hij nergens zijne eigenlijke denkbeelden laten doorschemeren? zeker, voor hem die oogen heeft om te zien. Onze tijd

„stuwt onze politiek onverbiddelijk in de bedding der *Democratie*. Onze Conservatieven verliezen elken invloed op den gang van zaken. De Liberalisten stellen zich reeds zoo democratisch mogelijk aan. De Radicalen zijn het reeds op en top. En zoo gaat de stroom voort en voort, die ook *onze* Staatsinstellingen binnen korten tijd op het algemeen stemrecht zal doen rusten, en het overwicht brengen zal bij de min ontwikkelde massa. Wie in den Christus gelooft en den Christus uit den hemelen verwacht, *mag* niet stilzitten en *mag* zich niet bepalen tot een meê kisten der dijken, maar is van Christuswege verplicht en gehouden om, er kome wat er van kome, moedig in de bressé zijns volks te gaan staan, en *een Christelijk democratische ontwikkeling van onzen volksstaat* voor te bereiden.” ²⁾

Christelijke Democratie. Men kan het woord „Christelijk” gerust weglaten. In „De Standaard” van 20 Mei wordt de bedoeling van de samenvoeging „toegelicht” gelijk het heet, tegen misvatting beveiligd, en de Christelijke Democratie van de anti-Christ-

¹⁾ Ongeloof en Revolutie, blz. 423. ²⁾ Maranatha, blz. 17.

telijke hoofdzakelijk in drieërlei opzicht onderscheiden.

„Alle macht in den Staat uit God op den souverainen vorst gelegd. Deze macht in den vorst beperkt, door de rechten en vrijheden des volks.” ¹⁾

Voorts

„Het doel van den Staat niet in het tijdelijke, maar in het eeuwige.” ²⁾

Eindelijk

„En juist deswege de Kerk van Christus, met het oog op dat verheven Staatsdoel, niet door den Staat gebonden, maar van elken Staatsband vrij.” ³⁾

Wie nu in dezen strik wil loopen doe het. Maar nu moet men weten, dat 1°. niet opgaat omdat de overheid, omdat de koning in onze constitutioneele Staat, eigenlijk afhankelijk is van het volk, dat de wetten maakt en dit volgens Kuyper moet doen zonder Eerste Kamer. 2°. niet, omdat het wezen van iedere Staat juist in het tijdelijke ligt, terwijl het juist het doel van Kuyper is de Staat zooveel mogelijk zijn zedelijk, godsdienstig karakter te ontnemen, het eenige waardoor hij kan vermijden met de verschillende geestesrichtingen in het volk in botsing te komen. En 3°. niet, omdat het eigenlijk te doen is, om „de Staat vrij te maken van de Kerk.”

Ja, er staat nog iets in de Rede, dat betrekking heeft op het stelsel van Dr. Kuyper

„vragen we slechts dit ééne, dat de *Concipientie-vrijheid*, zoo rechtstreeks als zijdelings, volledig zal worden hersteld. Een positief optreden van de Overheid in zaken, die op ons *geestelijk* leven betrekking hebben, wordt onzerzijds niet slechts begeerd, maar principieel *be-streden*. Het Evangelie versmaadt de krukken der machthebbenden. Al wat het vraagt is onbeperkte vrijheid om zich naar zijn aard in den boezem van ons volksleven te kunnen ontwikkelen. We wenschen

¹⁾ Standaard, 20 Mei 1891; ²⁾ idem; ³⁾ idem.

zelfs niet, dat de Overheid ons het ongeloof gebonden en geboeid als ter geestelijke executie zal overleveren. Veeleer stellen wij er prijs op, dat de macht des Evangelies dezen boozen demon, in vrijen kamp, met gelijke wapenen zal overwinnen." ¹⁾

Wat dit beteekent kan men in eene vorige toespraak lezen

„vrede onder de gedeelde kinderen onzes lands komt er dan eerst, als de Staat de religie weer aan de belijders, de zedelijkheid aan de conscientie en de wetenschap aan de haar inwonende kracht overlaat. Het is nu eenmaal Gods hoog bestel, dat er op onze vier miljoen medeburgers, in bijna drie gelijke deelen verdeeld, Rationalisten, Calvinisten en Roomschegezinden samenwonen. Dit feit accepteren we. En we houden staande, dat althans in een volk, dat aldus gemengd is samengesteld, geen suprematie van de Overheid ten bate van het eene over het andere volksdeel tepaskomt. Alle geestelijke dwingelandij van Staatswege is ons belediging van den adel van het *geestelijk leven* en, als krenking van de burgervrijheid, hatelijkheid en gevloekt." ²⁾

Men moet deze volzinnen vanzelf ontbolsteren. „Kruken der machthebbenden" b.v. wilde Groen, wil de voorstander van een Christelijke Staat ook niet, en zoo voort. Maar de zaak waarop het aankomt is deze: dat de Staat geen eigen oordeel mag bezitten, dat hij geene uitdrukking van het nationale leven mag zijn, alle banden met de Hervormde Kerk moet verbreken, de ware religie niet, naar Art. 36 Ned. Geloofsb., mag bevorderen, en de valsche godsdienst niet mag weren.

En toch werd op diezelfde Deputaten-vergadering „EEN CHRISTELIJKE STAATKUNDE GEEISCHT VOOR ONZE KOLONIËN!"

¹⁾ Maranatha, blz. 20. ²⁾ Niet de vrijheidsboom maar het kruis, blz. 24.

Louter bedrog!

Die vrijheid voor de zendelingen, voor de inlandsche Christenen voor allerlei gezindheden om op voet van gelijkheid in Indië te werken, is te verkrijgen, maar zij is geene „Christelijke vrijheid,” zij ligt in het revolutie beginsel, omdat dit eenvoudig vrijheid wil voor allen, dus ook voor den Christen. Het liberalisme is in het niet verleenen hiervan eenvoudig inconsequent geweest en dit komt Dr. Kuyper nu ten goede.

Maar Groen wilde toch ook gebruik maken van de vrijheid die de grondwet alle burgers zonder onderscheid verzekert, en heeft dit gedaan toen hij het beginsel toepaste „het Bijzonder onderwijs regel het Openbaar onderwijs uitzondering!” Zeker. Hier is ook niets tegen.—Groen heeft uit naam van de vrijheid, die de grondwet ieder burger, ook den Christen verzekert, geprotesteerd tegen de poging van het Liberalisme om ons volk in de school een Christendom boven geloofsverdeeldheid, een kleurloos Christendom op te dringen, en die school voor allen pasklaar te maken. Maar hij heeft dit gedaan zonder zijn, d. i. Christelijk-Protestantsch beginsel prijs te geven.

Op de volgende gronden.

„Er zou voor onze werkeloosheid geene verontschuldiging zijn, wanneer men in de gelegenheid is, zonder zijn zegel aan de beginselen te hechten, zich, als iedereen, van de bestaande en legale vormen te bedienen. Het beroep van den Apostel op het romeinsche burgerrecht te Filippi was geene goedkeuring van den staatsvorm, veel min eene hulde aan het daarin allerwege ingeslopen beginsel van willekeur en dwingelandij.

Lijdzaamheid past den Christen, doch, waar de gelegenheid tot werken bestaat, past lijdelijkheid hem niet.” ¹⁾

„In Nederland moet nu uit de openbare instellingen het christelijk

¹⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 109, 110.

beginsel worden geweerd. Staatsregtelijk leven wij in een godsdiensteloozen Staat.

Ik berust in den gegeven toestand van een niet-christelijken, maar evenmin anti-christelijken Staat.

Ik berust in een openbare school waarin niets dat christelijk *is*, mag worden geduld, maar ook het anti-christelijke (met dubbele zorg wanneer het christelijk *heet*) moet worden geweerd;

Doch tevens verlang ik dat het christelijk-nationaal onderwijs niet zij een vijandig element, waartegen de Overheid haar finantieële overmagt keert en waaraan ze haar bescherming ontzegt.

Mijn eerste woord was reeds aan de vrijmoedige en ondubbelzinnige opgaaf van dit standpunt gewijd. „In den feitelijk *godsdiensteloozen* Staat zijn christenen voor wie ik regtens de vrijheid ter christelijke plichtbetrachting vraag.” ¹⁾

Groen wilde van de *vrijheid*, die de Revolutie aan allen beloofde, gebruik maken ten behoeve van het *Christendom*, zonder het revolutionair beginsel zelf goed te keuren, Kuyper keurt het goed en wil het vereeuwigen.

Groen wilde die vrijheid uit zelfbehoud, om tot iets anders te komen, Kuyper om voor zoover de staat aangaat bij de Revolutie te blijven.

Groen spot met het streven van Kuyper.

„Van ter zijdestelling der revolutionaire beginselen sprak ik.

O, welk een dwaasheid, welk een ketterij! wij moeten op den ingeslagen weg niet achterwaarts, maar vooruit. Zoo de boom geene goede vruchten heeft gedragen, het was omdat hij in zijn wasdom tegengewerkt, en in de vrije ontwikkeling die vereischt werd, door dwaze hovenieren beperkt is.” ²⁾

Groen meende dat het plicht was

„in woord en daad, te protesteren tegen al wat, hetzij in verordeningen, hetzij vooral in de toepassing der verordeningen, strijdig met den geest van geschiedenis en regeringsvorm bepaald is en vericht wordt.” ³⁾

¹⁾ Vrijheid van Christelijk Nationaal Onderwijs, blz. III, IV;

²⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 29; ³⁾ blz. 113.

En sprak in dit zelfde verband uit.

„Het is zeker dat valsche begrippen niets te weeg kunnen brengen dan onheil en verderf; het is zeker dat zoogenaamde volksregering uitloopt op de willekeur van hen door wie het volk in beweging gebragt, geleid, bedrogen en ten dienste van eergierigheid, winst-bejag, of zucht naar revolutionaire proefnemingen, gebruikt wordt. Het is zeker dat de losgelatenheid welke zich thans openbaart, in het geweld, of der radicalen en communisten, of der reactionairen en conservatieven, eindigen zal.” ¹⁾

Hij verklaarde zich lijnrecht tegen den toelag der vroegere Revolutionairen, om het te doen voorkomen alsof het enkel om vrijheid voor anders denkenden te doen was.

„De Grondwet heeft, noch onderwerping aan het Evangelie, noch enkel Evangelische verdraagzaamheid bedoeld. Wel daarentegen *af-scheiding van Kerk en Staat*, zoodat ten aanzien der Regering het Christendom op één lijn met de valsche Godsdiensten geplaatst, zoodat het Evangelie, wel verre van verbindend te zijn, niet langer als rigtsnoer van het Staatsbestuur mag worden gevolgd. Zoodanige gelijkstelling is, gelijk men in Frankrijk te regt aangemerkt heeft, *de ongodisterij der wet*; zij is verwerping van het Evangelie, aan hetwelk Europa, en in 't bijzonder Nederland, de beste zegeningen van het maatschappelijk bestaan, welvaart en bloei, ook vrijheid en verdraagzaamheid hebben te danken gehad; van het Evangelie tot prediking van hetwelk ieder in zijn stand en in zijn kring is gehouden; verwerping van Gods uitgedrukten wil, voor de naleving waarvan Vorsten en Volken, even zeer als bijzondere personen, verantwoordelijk zijn.” ²⁾

Op Kuyper is van toepassing wat wij in het reeds aangehaalde werkje lezen.

„Hij plant daarentegen het geboomte en hij strooit het zaad dat hij uit den vrijheidstuin overgebragt en vergaard heeft. Is de leer goed, dan verdient hij, om zijn ijver en bedoeling, grooten dank en

¹⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 113; ²⁾ Maatregelen tegen de Afscheidenen, blz. 7.

onvoorwaardelijk vertrouwen; is het een verderfelijke leer, laat ons dan toezien dat hij niet te eeniger tijd tot wachter over den hollandschen tuin worde gesteld; opdat niet, nadat hij een weinig op radicale wijs zal hebben getuinierd, hetzelfde van den vaderlandschen grond gezegd worde als in den psalm over den wijnstok van Israël, dat het zwijn uit den woude dien omgewroet had." ¹⁾

De staatkundige belijdenis van Groen luidde.

„Wij gelooven aan de mogelijkheid dat op nieuw het verband tusschen Godsdienst, gezag, en vrijheid erkend, en Gods oppergezag ten grondslage van Staatsregeling en wetgeving worde gesteld. In zoo ver gelooven wij aan de mogelijkheid, aan de wezenlijkheid, aan de noodzakelijkheid eener Theocratie." *Adviezen* blz. 46. ²⁾

Op Kuyper is van toepassing:

„Het denkbeeld van een Conventiōnelen Staat waarin allen gelijk zijn, waar de Overheid verantwoordelijk is, en de Meerderheid de wet geeft, is, in den grond der zaak, bij allen het fundament geworden van het Staatsregt en het rigtsnoer der Politiek." ³⁾

De belijdenis van Groen was:

„Nederland is niet door de omwenteling van 1795, maar ook niet door de Grondwetten van 1814 of 1815 in het leven geroepen; het is een *historische* Staat, waarin niet alle vrijheden en regten door revolutionaire aanmatiging vernietigd hebben kunnen worden.

Nederland is een *Christelijk* Land, waarin eerbiediging van het Evangelie het regt en de plicht van Overheid en onderdaan is. De Overheid, Christelijk of niet, is aan deze hoogste Landswet gehouden.

Nederland is een *Protestantsche* Staat, waarin, bij ruime verdraagzaamheid, voor het behoud en belang der Christelijk-Protestantsche Kerk moet worden gezorgd." ⁴⁾

Op dien grond beweerde hij:

„Het Nationaal geloof is het Christelijk geloof, het Nationaal onderwijs is het Christelijk onderwijs, de Nationale wetgeving is de Christelijke wetgeving. In Nederland dus mag men ons niet langer eene

¹⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 38; ²⁾ Grondwetsherziening, blz. 269, noot; ³⁾ Grondwetherziening blz. 41; ⁴⁾ Bijdrage tot herziening der grondwet, blz. 66, 67.

gelijkheid opdringen waardoor de Openbaring op ééne lijn met den Koran en den Zendavesta wordt gesteld; eene opvoeding die eene Heidensche zedeleer tot grondslag heeft; eene strafwet, waarbij enkel op het nut en de veiligheid der Maatschappij, en niet op de handhaving van Gods eer en van Zijne algemeene voorschriften, wordt gelet." ¹⁾

En met betrekking tot de Hervormde Kerk:

„Wij vergeten niet dat Holland de duurste verpligting heeft aan de Hervorming, dat de grootheid der Vereenigde Nederlanden steeds verknocht was aan den bloei van de Hervormde Christelijke Kerk; dat, onder de banier van het Gereformeerde Geloof, hier in ruimer mate dan in eenig ander Land, vrijheid, verdraagzaamheid, welvaart, nationale magt en grootheid aangetroffen werd; dat het zuiver Evangelie in tegenstelling van de dwalingen der Pauselijke Kerk, met het aanzijn van Volk en Staat vereenzelvigd is geweest; en dat ook dit Landsregt, ofschoon door de omstandigheden gewijzigd, evenwel niet vernietigd is geworden door de dwaze grillen van een in 1795 Godverloochenend geslacht. Al is er geene heerschende Kerk, al bestaan de Gezindheden, die vroeger geduld werden, nu krachtens een verkregen recht; één van beide, of wij moeten bij voortduring aannemen de ongodisterij der wet, iets waarvan het verderfelijke door alle Christelijke Gezindheden gevoeld wordt; of, zoo er een historische Staat is, dan is, uit den aard der zaak, de Hervormde Kerk de Nationale Kerk." ²⁾

Hij klaagt over dezelfde misleiding waaraan Kuyper zich schuldig maakt.

„De woorden van Natie en Vaderland blijven in gestadig gebruik; maar wat is Natie, en wat beteekend Vaderland, wanneer men de banden miskent en vernietigt welke de eenheid van geschiedenis, Godsdienst, zeden, gewoonten, beginsels, tusschen het voorgeslacht en de nakomelingschap gelegd heeft? Weinig baat het den naam van vaderlandsch en nationaal te geven aan de revolutionaire beginsels, aan revolutionaire belangen, aan revolutionaire vrijheden, aan revolutionairen burgerzin, waardoor al hetgene der Natie eigen, het Vaderland dierbaar en heilig geweest is, ter zijde gesteld wordt." ³⁾

¹⁾ Bijdrage tot herziening der grondwet, blz. 71; ²⁾ blz. 72, 73;

³⁾ Grondwetherziening, blz. 98.

Hij eischt juist de openbare instellingen voor Christus op, die Kuyper wil ontkerstenen.

„Ook wij verlangen geen onderwerping van den Staat aan de Kerk. Maar moet de scheiding aldus worden verstaan dat de *Gezindheden* als *Sekten*, voor zoover en voor zoolang dit met *publiek belang* en *publieke dienst* overeenkomt, binnen den kring van haar *particuliere inrigtingen* worden *geduld*?

Neen; geene *scheiding van Kerk en Staat*, waardoor de *Natie in de openbare instellingen, van haar godsdienst beroofd wordt*. ¹⁾

In zijn tijd wilden de Radicalen en de Roomschen wat Kuyper thans wil. Hij bestreedt beide.

De Radicalen

„Eene *Christelijke Natie*? Neen, zegt de radicaal, dit is de Natie, onder deze *Grondwet*, niet meer. In de verzameling van individuen die *Natie* heet, is niemand bij voorkeur (meer dan een der overige leden van het maatschappelijk ligchaam) gerechtigd zijne zienswijze ten maatstaf te stellen voor hetgeen in de openbare inrigtingen tot de *Godsdienst* betrekking heeft.” ²⁾

De Roomschen

„Er zijn er die in de *Godsdiensteloosheid* van den Staat de *wegbereiding* van eigen *suprematie* zien; leden eener Kerk, wier magt en moed toeneemt door den jammerlijken staat waarin het liberalisme de *Hervormde Kerk* hier te lande gebragt heeft.” ^{*) 3)}

Hij waarschuwt tegen de vrijheid, die de minderheden zoeken niet in het Christelijk Protestantsch beginsel van den Staat, maar in de Democratie.

„Vroeger was het gezag daar, om u van den overlast der meerderheid te verlossen; om u te handhaven in uw goed regt, al zouden

¹⁾ Narede van vijfjarigen strijd, blz. 14, ²⁾ blz. 16, ³⁾ blz. 18, 19.

^{*)} „Geheele afscheiding van *Godsdienst* en *Staat* wordt ook door de ultra-Catholijken verlangd; maar waarom? Dewijl zulks, vooral waar de meerderheid der bevolking uit Catholijken bestaat, schijnt te leiden naar het groote doel: de zegepraal der R. Catholijke kerk te bewerken door den ondergang van onchristelijke Gouvernemenen.”

ook allen zich vereenigd hebben tegen u alleen. Thans moet gij te vrede zijn met hetgeen de meerderheid wil. Daarvoor hebt gij het uitzicht van uw wil te zien gebeuren, als uw gevoelen de meerderheid verkrijgt. Wat de meerderheid goedvindt, is regt, omdat het haar gelust." ¹⁾

Hij verdedigde Rome, zoo dikwerf in haar de Kerk en de Christus door den Modernen Staat met zijn kleurloos quasi Christendom werd aangerand, maar niet uit het beginsel van Kuyper, dat de Staat moet ophouden eenen Protestantschen Staat te zijn. Hooren wij hoe hij over Rome dacht.

„Wij houden haar voor eene afvallige Kerk, die alles behalve den naam van de Katholieke verdient. In het wezen der zaak is, sedert de zestiende eeuw, niets veranderd, niets gewijzigd. De onfeilbaarheid waarop zij roemt, is voor elk die haar feilen kent, het bewijs dat zij, in dezen grondslag van haar kerkelijk aanwezen, een droevigen waarborg tegen verbetering gesteld heeft; en inderdaad, ofschoon zij, met verwonderingswaardige gevalheid haar beginselen, waar het noodig is, ontveinst en verbergt, plooit of overkleurt, en ze met geliefkoosde meeningen van den tijd vereenigen wil; steeds en overal waar ze, overmagtig zijnde, geen wijziging van stem en houding behoeft; steeds en overal, ook in onze dagen en in meer dan één Land, worden dezelfde dwaalbegrippen en aanvankelijk dezelfde dwangmiddelen te te voorschijn gebracht. Daarom zijn we verplicht ook nu, met het oog op de doorgaande strekking en ontwikkeling van het Pauselijk beginsel, met Calvin te betuigen: de Overste dezer Kerk heeft hetgeen Christelijk was, door Goddeloosheid ontheiligd, door onmenscheelijke heerschappijvoering verdrukt en bijna vernietigd; door valsche en verderfelijke leerstellingen vergiftigd, zoodat Jezus Christus er als 't ware, ten halve begraven, het Evangelie verstikt, de Christenheid, voor zooveel hem doenlijk was, gebannen, de dienst van God bijna afgeschafft, kortom, alles zoo zeer in verwarring gebracht is dat het eer naar Babel dan naar de heilige Godsstad gelijkt." ²⁾

Ten slotte mag wel eens in herinnering worden ge-

¹⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 19. ²⁾ Aan de Hervormde Gemeente in Nederland, blz. 121, 122.

bracht wat wij in „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap” lezen.

„Ik heb van genezing geen afkeer, maar ik ben overtuigd dat de radicale genezing die men ons aanprijst, de dood is.

Daarom ben ik van oordeel dat, niet deze radicale genezing, maar veeleer de genezing der radicalen moet worden beproefd.

Zoo gij verbetering verlangt, zoekt ze, niet in beginselen die het verderf aangebragt hebben, maar in den eerbied voor regt en historie, en in het Christelijk beginsel, dat alleen tegen verleidelijke theoriën, door het letten op de hoogste waarheid, bestand is.” ¹⁾

Ook het volgende.

„Ik bewijs u immers geen dienst, als ik uw huis, omdat het mistimmerd is, in brand steek; gij verlangt immers het slechten van den dijk niet, omdat men er scheuren in ontdekt heeft; gij zult immers den vruchtdragenden boom niet omhouwen, omdat hij scheef gegroeid is. Gij doodt immers den lijder niet, omdat hij ziek is. En dit evenwel heeft men gedaan. Vele misbruiken waren er; veel was scheef gegroeid, veel was gescheurd, het staatsgebouw was mistimmerd, de Staat was krank. Men heeft, om te genezen, gedood, en, om te verbeteren, vernield. Onvoorzichtige heelmeester! weet ge dan niet dat men het bedorven lid niet uitsnijdt, wanneer de deelen wier aanraking doodlijk is, niet kunnen worden gespaard?” ²⁾

Wij zijn het geheel met hem eens wanneer hij zegt:

„Wanneer is de Revolutie, overal en, om de eigenaardigheid van het volkskarakter, inzonderheid in Nederland, het meest gevaarlijk? als zij, bevreesd voor de volledigheid der toepassing van haar eigen beginsel, *schijnbaar tegen de Revolutie gekant is.*” ³⁾

Maar, dan staan wij voor eene ernstige vraag: zullen wij het streven der Anti-revolutionairen bij de stembus van 1891 steunen?

Zeker niet, evenmin als dat der Liberalen. Om dezelfde reden. De Anti-revolutionairen voor zoover zij in het

¹⁾ Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap, blz. 84; ²⁾ idem, blz. 57.

³⁾ Grondwetsherziening en Eensgezindheid, blz. 475.

beginsel van Kuyper staan, zijn de eigenlijke Liberalen. Zij gaan den kleurloozen z.g. neutralen Staat voorbij, om te komen tot een positief NIET-Christelijken, WERKELIJK neutralen Staat — een dwaallicht dat ons Christenvolk niet brengt op de paden van Gods Woord, maar in de moerasgronden der kansberekening en politieke partijchap.

Het STREVEN der Anti-revolutionairen steunen. NOOIT!

Maar, hiermede is niet gezegd, dat onder de Anti-revolutionairen geen mannen zijn, die het recht hebben zich aldus te noemen. De eenige vraag is: Kunnen wij ze kennen? Zijn ze te herkennen?

Men heeft gezegd „ja, indien zij zich niet aansluiten bij de Kamer-club”.

Is dien eisch billijk en verstandig?

Wat wil zoo iets zeggen? Dit: „indien zij zich niet voor Kuyper onbruikbaar, d. i. in de politiek onmogelijk maken, om het te wagen met..... ja, met wien? en met wat?

Hebben wij een dagblad?

Hebben wij een titel? een program? een provinciale pers?

Een naam hebben wij van dezen oogenblik aan, indien wij ons willen noemen wat wij werkelijk zijn, wat GROEN was, CHRISTELIJK HISTORISCH.

Maar een naam is iets, is veel, GENOEG is hij niet.

Prof. de Geer heeft op Staatkundig terrein den doodstraf ondergaan. Het heette in „De Standaard”: „Het staat niet aan ons maar aan de Deputaten te bepalen of hij opnieuw candidaat zal worden gesteld”..... En in dit ééne woord was zijn lot beslist.

Op de Kiesvereeniging „Nederland en Oranje” te Utrecht, waarvan Z.Hgl. voorzitter was, werd één man, zegge één gevonden, die zijn best deed dit woord van „De Standaard” tot waarheid te maken. En die man was Prof. de Geer zelf, toen hij verzocht als zoodanig „niet meer in aanmerking te komen.” Maar de correspondent uit U. in „De Standaard” van den volgenden dag, kon niet eens de gevallen grootheid eerbiedigen. Hij gaf den machteloze een voettred, toen hij het bovenstaande meedeelende er bijvoegde: „Hij kreeg trouwens, niet een enkelen stem!”

Wie beschermt Prof. de Geer, aangenomen dat dit moest en noodig was? Wie heft hem weder op?

Niemand.

Wij mogen derhalve het onmogelijke niet vergen. De politieke existentie van onze Christen Staatslieden hangt thans nog van Kuyper af.

Wie het merkteeken niet draagt komt niet binnen de poort der veste.

Wij zoeken dus in het al of niet lid zijn van de kamerclub het criterium van een waarlijk Anti-revolutionairen Staatsman in Christelijk-Historischen zin, NIET.

Hebben wij een ander en beter criterium? Een officieel, voor alle gevallen geldend criterium, evenmin.

Indien men zeker wenschte te zijn, dat zij, die onder den banier der Anti-revolutionaire beginselen optrekken, werkelijk Anti-revolutionair in den zin van Groen van Prinsteren zijn, zou men hen persoonlijk, hoofd voor hoofd moeten vragen, hoe zij over dit en dat en dat andere dachten.

Wie hebben het recht deze vragen te doen? Alleen de Kiezers.

Maar, daar gelaten de moeielijkheid om de vragen goed te stellen, het is eenvoudig eene kwestie van politieke kansberekening, of men een antwoord krijgt en hoe dit antwoord zal luiden.

Er diende vooraf overleg plaats te hebben, een program te worden ontworpen en een bond te worden gevormd.

Daartoe zal het zeker moeten komen. Maar, daartoe kwam het nog niet.

Ons volk moet eerst leeren inzien, dat Dr. Kuyper de tegenstellingen vervalscht. *)

*) In „De Standaard” volgt Kuyper *deze* taktiek, dat hij pleit voor eenen staat, die gebonden is aan den geopenbaarden wil van God en hij vergeet te zeggen, dat hij *DIEN* staat niet wil. Aan het volgende b. v. uit „De Standaard” van 22 Mei ontbreekt niets dan *waarheid*. Met de opvatting zelve zijn wij het eens. *Maar zij is niet die van Kuyper.*

„Te zeggen, dat uw geloof, uw belijdenis, uw diepste zielsovertuiging niets met uw Staatskunde te doen heeft, is eenvoudig ongerijmd.” „Plaatst men nu op practische wijze de vraagpunten bijeen, die door ons geloof beheerscht worden; en tegelijk als richtsnoer dienen voor onzen gang op Staatskundig gebied, dan zijn het in hoofdzaak deze drie: Is de Staat uit God of uit den mensch? Zoo uit God, — heeft dan God al dan niet ons iets geopenbaard wat zijn wil voor den Staat is? En indien ja, op welk doel is de Staat dan aangelegd?”

„Wat de *tweede vraag* betreft:

Wie in het diepst zijner ziel overtuigd is, dat de mensch Gods wil niet zuiver kan kennen, noch uit de rede, noch uit de natuur, maar alleen uit een bijzondere Openbaring, waarin God van zijn wil kond doet — die *moet* op de tweede vraag antwoorden, dat God zijn wil ook heeft geopenbaard voor den Staat, en dat het de roeping van den Staat is, om zich naar dien wille Gods te gedragen.”

Op dit oogenblik is de vraag: wie wij als Anti-revolutionairen onze stem zullen geven? eene zaak van ieders individueel oordeel en van persoonlijk vertrouwen.

Gelukkig zijn er nog voor ons bruikbare mannen die hij nog niet missen kan, nog gebruiken moet. Hunne namen zijn bekend. Kuyper althans kent ze wel. In zijn brochure 'Politiek Panorama' zegt een Hervormd Nederlander¹⁾

„Ik wijs u slechts op de absolute machteloosheid van Dr. Kuyper om, al wilde hij het doen, door zijn staatkundig optreden de Ned. Herv. Kerk ten val te brengen. Ik wijs u op de rijen onzer antirevolutionaire Kamerleden, en vraag u, of zij u eenige vrees voor ontrouw aan deze Kerk inboezemen. Ik vraag u, gelooft gij in gemoede, dat Dr. Kuyper, de Beelaerts en Hubers, de Schimmelpennincken en Mackays, de Wassenaers en Bylandts zou kunnen laten stemmen op iets, wat tegen hunne eigene overtuiging inging? Ik vraag u, vertrouwt gij deze mannen ook niet meer? Maar dan zult gij eindigen met u zelf van verraad te gaan verdenken.”¹⁾

Wij zijn het niet met hem eens. Dit is eenvoudig het fluiten van de lokvink. Men kan tegenwoordig, helaas! niet afgaan op alle man, die niet of nog niet doleert. Kuyper heeft zijne meest gedweë volgelingen, en meest verblindde partijgangers in de Hervormde Kerk. Maar, er zijn hier toch mannen genoemd, die ons vertrouwen inboezemen.

Het meest precair staan, trouwens, de z.g. Hervormde Anti-revolutionairen van den derden en vierden rang in de Tweede Kamer die opleven, in den glimlach van den leider, die een jaar teeren op een zoet woordeke in „De Standaard.”

Dit sta vast, men geve zijne stem niet aan iemand

¹⁾ Politiek Panorama, blz. 12.

van wien het te vreezen is, dat hij in de ure der beslissing medeplichtig zal worden aan de geheele ontkerstening van den Staat.

Dan liever een Liberaal, mits hij der zake des Heeren, mits der Hervormde Kerk, niet vijandig is!

Dan liever niet stemmen waar men in gemoede geene keuze kan doen!

Dan liever stemmen op den man van ons vertrouwen, ook in een district waar hij niet kandidaat is gesteld.
